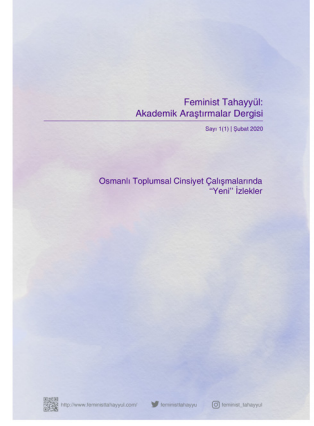

Heteronormativite ve İstikrarsızlıkları: Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Cinsellik

Ezgi Sarıtaş

Feminist Tahayyül, 1(1): 131-133.
(Tez Tanıtımı)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin almaksızın çoğaltılamaz.

Heteronormativite ve İstikrarsızlıkları: Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Cinsellik

Ezgi Sarıtaş

Heteronormativite ve İstikrarsızlıkları: Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Cinsellik başlıklı tezimde, cinsel modernliği heteronormativite kavramı ekseninde sorunsallaştırmayı amaçlıyorum. Aşk ve erotizmin modern homoseksüel/heteroseksüel karşıtlığına ve iki cinsiyetli modele yaslanan heteronormatif söylemler çerçevesinde düzenlenmesini uzun, gerilimli ve istikrarsızlıklarla dolu bir süreç olarak ele alıyorum.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren aşk ve erotizmin düzenlenmesinde, heteronormatif söylemler büyük güç kazanmıştır. On dokuzuncu yüzyıl başında halen görece rahat biçimde dile getirilen erkek homoerotik arzusu, yüzyıl süresince giderek daha az kabul görür hale gelmiş, kadın ve erkek arasındaki aşk ve erotizm dışındaki arzu biçimleri edebiyatta, tavsiye ve popüler tıp literatüründe sapma olarak addedilmeye başlanmıştır. Mevcut literatür söz konusu dönüşümü, özellikle de Dror Ze'evi'nin öncü eserinin etkisinde, utanma-suskunlaşma paradigması çerçevesinde açıklar. Buna göre Osmanlı aydınları, matbaanın yaygınlaşması sonucunda Şarkiyatçı anlatıların şehvani ve sapkın Osmanlı temsillerinin farkına varmışlar, bu anlatılar karşısında hissettikleri utanç ile Osmanlı cinsellik söylemlerini suskunlaştırmışlardı. Bunların yerini alma iddiasındaki Batılı cinsellik söylemleri toplumun geniş kesimlerince kabul edilmediği içinse ortaya söylemsel bir boşluk çıkmıştı.

Utanma-suskunlaşma paradigması, modernleşmeyi Batı merkezli ve tek yönlü bir süreç olarak ele alırken, cinsellik ve iktidar ilişkisini bir bastırma ilişkisi olarak kavramsallaştırmaya devam eder. Dahası utanma hissini tarihsizleştirir ve suskunlaşmanın utancın dolayimsız bir sonucu olduğunu varsayar. Oysa belirli konular ancak belirli tarihsel bağlamlarda utancın nesnesi haline gelirler. Osmanlı-Türk erotik anlatılarının, özellikle de erkek homoerotizminin

bir utanç nesnesi haline gelmesi, ancak uzun yüzyıllara yayılan bir tarihsel dönüşümün sonucunda mümkün olmuştur. Bu dönüşümü tezimin ilk bölümünde ele alıyorum. Bunu yaparken temel iddialarımdan birini, yani on dokuz ve yirminci yüzyıllarda yaşanan heteronormalleşme sürecinin ancak erken modern dönemde yaşanan toplumsal, kültürel, politik ve erotik dönüşümler dikkate alındığında anlaşılabilirliği iddiasını temellendirmeyi amaçlıyorum.

Heteronormativitenin kendi ihlallerini üreterek işleyen yapısı nedeniyle, heteronormalleşme nihai ve mutlak bir sonuca ulaşmış bir süreç olarak incelenemez. Erotik deneyimleri ve toplumsal cinsiyet kategorilerini idrak edilebilir kılan erken modern dönemden devralınan söylemler, on dokuzuncu yüzyıl modern tıp metinlerinin patolojikleştirici söylemi gibi yeni ve rakip söylemlerle bir arada işleyerek tutarsız ve istikrarsız toplumsal cinsiyetli öznellikler üretirler. Cinsel modernlik, farklı dönemlere ait aşk ve erotizm söylemlerinin tercüme ve müzakere süreçleriyle şekillenir. İkinci bölümde bu söylemlerin birbirleriyle çatışan bir aradalıklarını ve ürettikleri istikrarsız öznellikleri üç öz-anlatısal metin üzerinden inceliyorum. Bunlar on dokuzuncu yüzyıl mutasavvıfı olan Aşçı Dede'nin ve Cumhuriyet tarihinin en tartışmalı figürlerinden Rıza Nur'un hatıraları ile Reşad Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*'dir. Bu metinler cinsel modernleşme döneminde erkek homoerotik arzusunun birinci tekil şahısla dile getirildiği istisnai metinler olmanın yanı sıra, heteronormatif söylemlerin işleyişini izleyebileceğim bir alan açmaktadır. Söz konusu öz-anlatılar, yazarlarının homoerotik arzularını anlamlandırmalarını sağlayan ve bazen birbirleriyle çelişen farklı söylemlerin kesişiminde metinlerdir ve birbirleriyle çelişen söylemlerin, yaşamına, arzularına ve kimliğine hâkim özne tahayyüllerini bozguna uğrattığı bir çokseslilik yaratmaktadır.

Tezimin üçüncü ve son bölümünde heteronormativitenin en bariz bileşenini yani heteroerotik aşk ve cinsellik söylemlerini inceliyorum. Heteroerotik arzusunun tarihsel ve coğrafi özgüllüğü ne Osmanlı-Türk cinsellik araştırmalarında ne de genel olarak cinsellik tarihi alanında pek fazla tartışmaya açılmaz. Bunun sebebi biraz da homoerotizmin marjinalleşmesi ile birlikte, heteroseksüelliğin kendiliğinden onun yerini alacağı varsayımdır. Oysa heteroerotik arzu, tıpkı homoerotik arzu gibi, belirli tarihsel koşullarda belirli biçimler kazanır.

Osmanlı-Türk cinsel modernliği bağlamında heteroerotik arzunun kazandığı özgöl biçimi dört bileşen üzerinden inceliyorum: Evliliđin cinsiyetler arasındaki duygusal ve erotik bağları yoğunlaştırıcı bir işlev kazanması, kadın ile erkeğin karşıt terimler olarak tanımlandığı iki cinsiyetli modelin yaygınlaşması, cinsiyet özdeşleşmesinin erotik arzu nesnesinden ayrışması ve heterososyalleşmenin heteroerotik arzuyu güvence altına alması. Söz konusu süreçleri, kadının erkeğin yegâne arzu nesnesi haline gelmesinin yol açtığı eril kaygıların heteronormativiteyi biçimlendirişine odaklanarak tartışmaya açıyorum.